

**SİLAH TİCARETİ ANTLAŞMASI'NIN ETKİNLİĞİ VE DEVLET SORUMLULUĞU
İŞGAL ALTINDAKİ FİLİSTİN TOPRAKLARI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI
YÜKÜMLÜLÜKLERİN İHLALİ İDDİALARI (NİKARAGUA/ALMANYA) DAVASININ
DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ**

THE EFFECTIVENESS OF THE ARMS TRADE TREATY AND STATE RESPONSIBILITY
THE IMPLICATIONS OF THE CASE ALLEGED BREACHES OF CERTAIN INTERNATIONAL
OBLIGATIONS IN RESPECT OF THE OCCUPIED PALESTINIAN TERRITORY (NICARAGUA V.
GERMANY)

Hilal CECANPINAR*  

Makale Bilgisi

Gönderi : 09/09/2025
Kabul : 15/11/2025

Anahtar Kelimeler

Silah Ticareti Antlaşması (STA), Uluslararası Adalet Divanı, Devletlerin Sorumluluğu, Erga Omnes Yükümlülükler, Özen Yükümlülüğü.

Article Info

Received : 09/09/2025
Accepted : 15/11/2025

Keywords

Arms Trade Treaty (ATT), International Court of Justice, State Responsibility, Erga Omnes Obligations, Due Diligence.

Özet

10.21492/inuhfd.1780427 

5Uluslararası silah ticareti, yalnızca güç dengelerini değil, sivililerin korunmasına ilişkin insancıl hukuk normlarının uygulanabilirliğini ve devletlerin uluslararası sorumluluklarını da doğrudan etkilemektedir. 2013 yılında kabul edilen Silah Ticareti Antlaşması (STA), bu alandaki ilk küresel bağlayıcı çerçeve olmakla birlikte, uygulamadaki etkinliği tartışmalıdır. Nikaragua v. Almanya davası, bir devletin STA'ya taraf olmaması halinde antlaşmaya dayanamamasının doğurduğu hukuki sonuçları görünür kılmıştır.

Mevcut literatürde dava çoğunlukla Soykırım Sözleşmesi ve Cenevre Sözleşmeleri bağlamında ele alınmış, STA'nın rolü ise sınırlı incelenmiştir. Bu makale, söz konusu boşluğu doldurarak davayı STA'nın etkinliği açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada yöntem olarak normatif analiz benimsenmiş; Uluslararası Adalet Divanı içtihadı, STA hükümleri ve Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK)'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiillerinden Kaynaklanan Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeler birlikte incelenmiştir. Bulgular, STA'nın 6. ve 7. maddelerindeki mutlak yasaklar ve risk değerlendirmesi yükümlülüklerinin teorik olarak güçlü bir çerçeve sunduğunu; ancak belirsiz normatif ifadeler, yaptırım eksiklikleri, raporlama yükümlülüklerinin ihlali ve büyük silah ihracatçıların taraf olmaması nedeniyle pratikte sınırlı işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Makalenin temel çıktısı, STA'nın eksikliklerinin devlet sorumluluğu hukuku aracılığıyla tamamlanabileceğini göstermesidir. Taraf devletler bakımından ihlaller doğrudan antlaşma temelli sorumluluk doğururken, taraf olmayan devletler bakımından yardım ve teşvik sorumluluğu ve erga omnes yükümlülükler sorumluluğu gündeme getirmektedir. Bu yaklaşım, STA ile devlet sorumluluğu rejimini bütüncül bir çerçevede ele alarak, literatüre özgün bir katkı sunmaya çalışmaktadır.

Abstract

The international arms trade not only shapes power balances but also directly affects the implementation of humanitarian law norms concerning the protection of civilians and the international responsibility of states. The Arms Trade Treaty (ATT), adopted in 2013, constitutes the first global binding framework in this field; however, its effectiveness in practice remains contested. The Nicaragua v. Germany case has highlighted the legal consequences arising when a state cannot rely on the ATT due to its non-party status.

Existing literature has largely analysed the case through the Genocide Convention and the Geneva Conventions, while the role of the ATT has remained underexplored. This article aims to fill that gap by assessing the case in terms of the ATT's effectiveness.

The study employs a normative analysis, drawing upon UAD jurisprudence, the provisions of the ATT, and the 2001 Draft Articles on State Responsibility of the International Law Commission. The findings indicate that Articles 6 and 7 of the ATT, which establish absolute prohibitions and risk-assessment obligations, provide a theoretically robust framework. Nevertheless, vague standards, lack of enforcement mechanisms, deficiencies in reporting obligations, and the non-participation of major arms exporters significantly limit its practical impact.

The main contribution of the article is to demonstrate how the shortcomings of the ATT can be complemented by the regime of state responsibility. For state parties, violations directly give rise to treaty-based responsibility, while for non-parties, responsibility may still arise under the duty not to aid or assist and erga omnes obligations. By integrating the ATT with the framework of state responsibility, this article provides a holistic analysis and offers an original contribution to the existing literature.



Bu eser [Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) ile lisanslanmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Antalya Bilim Üniversitesi, Hukuk Fakültesi.

Atıf Şekli | Cite As: CECANPINAR, Hilal, “Silah Ticareti Antlaşması’nın Etkinliği ve Devlet Sorumluluğu İşgal Altındaki Filistin Toprakları İle İlgili Uluslararası Yükümlülüklerin İhlali İddiaları (Nikaragua/Almanya) Davasının Düşündürdükleri”, InÜHFD, 16(2), 2025, s.461-474. **İntihal | Plagiarism:** Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been controlled via plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.

EXTENDED SUMMARY

Introduction and Research Purpose

The international arms trade has a direct impact not only on the balance of power among states but also on the implementation of international humanitarian law (IHL) norms and the international responsibility of states. The Arms Trade Treaty (ATT), adopted in 2013 and in force since 2014, was hailed as the first global, legally binding framework regulating conventional arms transfers. Despite its normative ambition, its effectiveness in practice remains contested due to vague standards, weak enforcement and the absence of major exporters such as the United States, Russia, and China.

The case of *Nicaragua v. Germany* before the International Court of Justice (ICJ) provides a timely opportunity to examine these limitations. Nicaragua argued that Germany's arms exports to Israel contributed to grave violations of IHL in Gaza, but it could not invoke the ATT directly because it is not a party. This situation raises the central research question of this study: Does the ATT provide meaningful constraints only for state parties, or can its standards also operate as a complementary normative framework when combined with the law of state responsibility? Addressing this question is essential, since the role of the ATT in international adjudication has been largely overlooked in the literature, which has focused instead on the Genocide Convention and the Geneva Conventions.

Literature Review (Theoretical Framework)

Three main strands of scholarship are relevant. First, legal analyses emphasize the ATT's groundbreaking role in linking arms transfer decisions with obligations under IHL. Articles 6 and 7 are particularly significant: Article 6 prohibits transfers when there is knowledge that they will be used for genocide, crimes against humanity, grave breaches of IHL, or in violation of UN Security Council embargoes; Article 7 requires an ex ante risk assessment and denies transfers where an overriding risk exists. Scholars highlight that these provisions align with the due diligence principle by requiring states to foresee and prevent harm.

Second, critical perspectives underline weaknesses in the treaty. The overriding risk threshold under Article 7 remains undefined, thereby granting exporters wide discretion. Reporting under Articles 12 and 13 has been inconsistent, often diluted by security and commercial exceptions. Moreover, the treaty lacks compulsory jurisdiction for dispute settlement and an independent verification body. As a result, the ATT functions more as a reputational or "naming and shaming" mechanism than as a coercive regime.

Third, the law of state responsibility complements the ATT's gaps. The International Law Commission's 2001 Draft Articles establish rules on aid or assistance in wrongful acts (Article 16) and the consequences of serious breaches of peremptory norms (Articles 40–41). ICJ jurisprudence in *Bosnia v. Serbia*, the *Wall Advisory Opinion*, and *Nicaragua v. United States* confirms that states must prevent, not assist, and cooperate to end serious violations of jus cogens norms. This framework provides a parallel basis for responsibility even for states not bound by the ATT, suggesting that the treaty's normative content can be reinforced through general international law.

The article positions itself at the intersection of these debates, aiming to show how the ATT's normative ambition and the state responsibility regime can be read together to strengthen accountability in arms transfer contexts.

Methodology and Findings

The study employs a qualitative doctrinal methodology, combining treaty interpretation, case law analysis, and secondary rules of responsibility under the ILC Draft Articles. It takes the *Nicaragua v. Germany* case as a focal example to assess how the ATT's limitations manifest in practice and how they might be complemented by state responsibility.

The findings are threefold. First, the ATT provides a robust normative framework on paper, but its vagueness and lack of enforcement mechanisms significantly weaken its impact. The case illustrates how a state not party to the ATT cannot directly rely on its provisions, even where its subject matter is central to the dispute.

Second, despite this, ATT standards remain relevant as reference norms. Articles 6 and 7 codify widely accepted principles: the duty not to transfer arms when their use in atrocities is foreseeable, and the obligation to conduct risk assessments aligned with due diligence. These provisions can shape arguments about knowledge, foreseeability, and state obligations, even in cases where the treaty itself is not formally applicable.

Third, state responsibility doctrines fill the gaps left by the ATT. Where treaty-based responsibility is unavailable, aid or assistance under Article 16 of the Draft Articles and the erga omnes obligations under Articles 40–41 become operative. For example, arms transfers that significantly contribute to IHL violations may constitute wrongful assistance, while serious breaches of jus cogens norms engage the responsibility of all states not to recognize or aid the unlawful situation. Thus, the ATT, though institutionally weak, aligns with and reinforces general international law.

Results, Limitations, and Recommendations

The study concludes that the ATT's effectiveness cannot be assessed in isolation. Its formal limitations—lack of universal participation, weak enforcement, and vague risk standards—restrict its direct utility. Yet when integrated with the state responsibility regime, it plays a complementary role. For state parties, violations of Articles 6 and 7 directly trigger treaty-based responsibility. For non-parties, international responsibility may still arise under the Draft Articles, particularly Article 16 and the erga omnes duties under Articles 40–41. The broader contribution of the ATT lies in its delegitimization function: it stigmatizes unlawful arms transfers, reinforces due diligence expectations, and serves as a reference framework in litigation and policy debates.

The study also acknowledges limitations. The ATT's dispute settlement clause (Article 19) requires state consent, limiting justiciability before the ICJ. Major exporters' refusal to ratify the treaty curtails universality. Reporting under Article 13 remains patchy, weakening transparency. Domestic courts' approaches are inconsistent,

with some (e.g., Dutch courts) scrutinizing export licenses under due diligence standards, while others defer to executive discretion.

Recommendations are threefold. First, licensing authorities should operationalize Article 7 as a continuous due diligence process, drawing on multiple credible sources, updating assessments, and suspending exports when risks escalate. Second, the Conference of States Parties should strengthen reporting practices, standardize templates, and encourage voluntary compliance reviews to enhance transparency. Third, litigants and advocates should integrate ATT provisions with general responsibility doctrines, using the treaty as a persuasive reference norm even in non-party contexts.

Overall, the study contributes to the literature by showing how the ATT's normative ambitions can be complemented by state responsibility to form a more holistic accountability framework. The Nicaragua v. Germany case exemplifies the treaty's limits but also its potential to influence legal reasoning and expectations beyond formal membership. As such, the ATT should not be dismissed as ineffective; rather, it should be understood as a normative anchor whose practical impact depends on its integration with the broader regime of international law.

I. GİRİŞ

Uluslararası silah ticareti, devletlerarası ilişkilerde yalnızca askeri güç dengelerini değil, aynı zamanda sivilin korunmasına dair insancıl hukuk normlarının etkinliği ve devletlerin uluslararası sorumluluk rejimi açısından kritik sorunlar doğuran bir alan oluşturmaktadır. 2013 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Silah Ticareti Antlaşması (STA), konvansiyonel silahların ihracat, ithalat ve transferine ilişkin ilk kapsamlı ve bağlayıcı çok taraflı düzenlemeleri öngörmesi bakımından uluslararası hukuka önemli bir yenilik getirmiştir¹.

STA, 24 Aralık 2014'te yürürlüğe girmiş olup günümüzde 130 devlet imzacı olsa da günümüze denk 116 devlet taraf olmuştur². Ancak bazı büyük ihracatçı devletlerin henüz taraf olmaması sebebiyle etkinlik alanı tartışmalıdır.

Antlaşmanın bağlayıcı bir normatif düzene dönüşebilmesi yalnızca taraf devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmesiyle sınırlı değildir. Şeffaflık raporlamaları, denetim mekanizmalarının işlerliği ve siyasi irade de bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Bu çerçevede güncel bir vaka olarak Uluslararası Adalet Divanı (UAD) önünde görülmekte olan *İşgal Altındaki Filistin Toprakları ile İlgili Bazı Uluslararası Yükümlülüklerin İhlal Edildiği İddiaları (Nikaragua/Almanya)* davası, STA'nın uluslararası hukuk düzenindeki yerini ve sınırlarını sorgulamak bakımından dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir. Nikaragua, Almanya'nın İsrail'e silah ihracatı yoluyla Gazze'de uluslararası insancıl hukuk ihlallerine katkıda bulunduğunu ileri sürerek UAD'ye başvurmuştur. Ancak Nikaragua'nın STA'ya taraf olmaması, bu antlaşmaya doğrudan dayanmasına engel olmuştur.

Bu durum, şu temel araştırma sorusunu gündeme getirmektedir: “STA yalnızca taraf devletler bakımından mı etkin bir mekanizma sunmaktadır, yoksa uluslararası hukukta daha geniş ve tamamlayıcı bir normatif işlev görebilir mi?”

Bu çalışmanın amacı, *Nikaragua/Almanya* davasını STA bağlamında inceleyerek, antlaşmanın taraf olma temelli sınırlılıklarını ve normatif kapasitesini ortaya koymaktır. Makale, literatürde genellikle Soykırım Sözleşmesi ve uluslararası insancıl hukuk ekseninde ele alınan bu davayı, STA'nın etkinliği açısından değerlendirmekte ve bu yönüyle özgün bir katkı sunmaya çalışmaktadır. Ayrıca, STA'nın eksikliklerinin devlet sorumluluğu hukuku aracılığıyla nasıl tamamlanabileceğini sistematik biçimde tartışarak, uluslararası silah ticareti hukuku ile sorumluluk hukukunu bütünleştiren yeni bir analitik çerçevede ele almaktadır.

Bu çalışmada öncelikle STA ve öngördüğü yükümlülükler incelenecek, *Nikaragua/Almanya* davasında Nikaragua'nın STA'ya taraf olunmamasından doğan sınırlamalar ele alınacak; uygulamadaki sorunlar incelenecek, son olarak ise devlet sorumluluğu rejimi bağlamında STA'nın etkinliği değerlendirilecektir. Böylece hem güncel bir dava üzerinden STA'nın uluslararası hukuktaki işlevi analiz edilecek hem de antlaşmanın devlet sorumluluğu rejimiyle ilişkisi normatif açıdan tartışılacaktır.

II. STA'NIN ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

STA, 2013 yılında kabul edilmesinden bu yana konvansiyonel silah ticaretine ilişkin en kapsamlı ve bağlayıcı belge olarak uluslararası hukukta önemli bir dönüm noktası kabul edilmektedir. Antlaşma, devletlerin ihracat kararlarını yalnızca güvenlik çıkarlarına değil, sivilin korunmasına ve insan güvenliği yaklaşımına dayandırmalarını öngörmektedir³.

Bununla birlikte, yürürlüğe girmesinden sonraki uygulama deneyimi STA'nın normatif gücü ile fiili etkisi arasındaki farkı açığa çıkarmıştır. Literatürde, antlaşmanın müzakerelerinde konsensüs sağlanamaması sebebiyle hükümlerin kasıtlı muğlaklıklarla formüle edilmesi, devletlerin ekonomik ve stratejik çıkarlarını çoğu kez normatif yükümlülüklerin önüne koyması ve yaptırım mekanizmalarının bulunmaması antlaşmanın uygulanabilirliğini ciddi biçimde zayıflatan unsurlar olarak gösterilmektedir⁴. Bu nedenle STA, normatif açıdan iddialı olmakla birlikte, pratikte sınırlı etkiye sahip bir rejim olarak değerlendirilmektedir.

¹ United Nations: Arms Trade Treaty, adopted by the General Assembly on 2 April 2013, UN Doc. A/RES/67/234B.

² United Nations Treaty Collection: “Arms Trade Treaty”, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XXVI-8&chapter=26, (Erişim: 10.07.2025). Türkiye STA'ya 2 Temmuz 2013'te imza koymuştur, ancak henüz onay sürecini tamamlamamıştır.

³ HENDERSON, Stacey: *The Arms Trade Treaty: Responsibility to Protect in Action?*, Brill Nijhoff, Leiden/Boston 2017, s.157.

⁴ BOLTON, Matthew/JAMES, Katelyn E.: “Nascent Spirit of New York or Ghost of Arms Control Past?: The Normative Implications of the Arms Trade Treaty for Global”, *Global Policy*, 5(1), 2014, s.444.

A. STA'nın Kabul Süreci ve Öngördüğü Yükümlülükler

STA'nın kabul süreci, uluslararası silah ticaretinin düzenlenmesi konusundaki derin siyasi kırılmaları yansıtmaktadır. Bu süreç, 1920'lerde Milletler Cemiyeti bünyesinde gündeme gelen ancak ihracatçı ve ithalatçı devletlerin çıkar çatışmaları nedeniyle başarısız kalan girişimlere kadar uzanan bir tarihsel arka plana sahiptir⁵. Modern dönemde ilk ciddi adım 2006'da BM Genel Kurulu'nun 61/89 sayılı kararıyla atılmıştır. Başlangıçta Silahsızlanma Konferansı'nda yürütülen müzakereler büyük ihracatçıların vetolarıyla tıkanmış; ancak müzakere mekânının BM Genel Kurulu'na taşınması, antlaşmanın doğumunu mümkün kılan en kritik gelişme olmuştur. STA sürecinin en ayırt edici özelliği, önceki silah ticareti düzenleme çabalarından farklı olarak tüm 193 üye devleti ve sivil toplumu aynı masa etrafında toplanmasıdır⁶. Söz konusu değişiklik, geniş bir devlet koalisyonunun çoğunluk oyu ile süreci ilerletmesine imkân tanımıştır⁷.

2012'de düzenlenen diplomatik konferans ise özellikle "ağır basan risk" standardı ve cinsiyete dayalı şiddetin kapsamı gibi tartışmalar nedeniyle sonuçsuz kalmış; ABD, İran, Suriye ve Kuzey Kore gibi devletlerin itirazları süreci tıkamıştır⁸. Bunun üzerine taslak Genel Kurul gündemine taşınmış ve 2 Nisan 2013 tarihinde 154 lehte, 3 aleyhte ve 23 çekimser oyla kabul edilmiştir⁹. STA, 3 Haziran 2013 tarihinde imzaya açılmış ve 50 devletin onaylamasının ardından 24 Aralık 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

STA, konvansiyonel silah ticaretine ilişkin ilk küresel bağlayıcı standartları getirmesi nedeniyle "insan güvenliği paradigmasının kurumsallaşması" olarak övgü almıştır¹⁰. Ancak günümüzde 116 devlet taraf olsa da küresel silah ticaretinde başat ihracatçı devletler olan ABD, Rusya ve Çin ve önde gelen ithalatçıları olan Pakistan ve Hindistan gibi devletlerin antlaşma dışında kalması, STA'nın evrensel bağlayıcılık iddiasını ciddi biçimde zayıflatmıştır¹¹. Bu tablo, antlaşmanın evrensellik iddiasının daha baştan sınırlı siyasi mutabakat temelinde şekillendiğini göstermiştir¹². Bu noktada özellikle ABD'nin tutumu kritik bir kırılma yaratmıştır. ABD, 2013'te STA'yı imzalamış; ancak 2019'da Başkan Trump yönetimi antlaşmadan imzasını geri çektiğini ilan etmiştir. Bu işlem, ABD'nin antlaşmayı artık ileride onaylamayacağını açıkça beyan etmesi anlamına gelmektedir¹³. Bu adım yalnızca STA'nın küresel bağlayıcılığını zayıflatmakla kalmamış, aynı zamanda Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi (VAHS) 18. maddenin devlet pratiğinde uygulanabilirliğini tartışmaya açmıştır. Zira imzacı devletler, onaylamamış olsalar dahi antlaşmanın "amaç ve ruhuna aykırı" hareketlerden kaçınmakla yükümlüdür. ABD'nin imzasını geri çekmesi, bu yükümlülüğün de kurtulma iradesini yansıtarak "geri çekilme pratiği"ne dair hukuki tartışmaları tetiklemiştir¹⁴. Ayrıca, bu gelişme STA'nın baştan itibaren politik tercihler ve ekonomik çıkarların gölgesinde şekillendiğini, devletlerin yükümlülükleri fiilen aşındırabildiğini de göstermektedir¹⁵.

STA'nın önsözü, devletlerin "meşru siyasi, güvenlik ve ekonomik çıkarlarını" tanıırken, aynı zamanda sivillerin—özellikle kadın ve çocukların—silahlı çatışmalardan en çok zarar gören gruplar olduğunu açıkça vurgulamaktadır. Antlaşmanın temel hedefi yalnızca konvansiyonel silah ticaretini düzenlemek değil, aynı zamanda yasadışı silah ticaretini ortadan kaldırmak ve böylelikle barış, güvenlik ve istikrara katkı sunmaktır. Bu çerçevede antlaşmanın kalbi, mutlak yasaklar öngören 6. madde ile risk değerlendirmesi getiren 7. madde hükümlerinde toplanmıştır. Her iki hüküm, devletlerin silah ihracatı politikalarını doğrudan sınırlandırarak uluslararası sorumlulukla bağlantılı normatif ölçütler oluşturmıştır¹⁶.

Sözleşmenin 6. maddesi, mutlak yasaklar düzenlemekte; taraf devletlerin soykırım, insanlığa karşı suçlar, 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlalleri veya BM Güvenlik Konseyi'nin silah ambargoları kapsamında kullanılacağı bilinen hiçbir transferi yetkilendirmesine izin vermemektedir¹⁷. 7. madde ise mutlak yasak dışında kalan durumlarda ihracat öncesi kapsamlı bir risk değerlendirmesi yapılmasını öngörmektedir. Devletler, silahların uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları ihlallerinde, cinsiyete dayalı şiddette, terörizm veya örgütlü suçlarda kullanıma ihtimalini değerlendirmek ve risk ağır basarsa ihracatı yasaklamakla yükümlüdür¹⁸. Bu hüküm, kavramsal olarak uluslararası hukuktaki *due diligence* (özen

⁵ STEDJAN, Scott: "Introductory Note to the Arms Trade Treaty", International Legal Materials, 4, 2013, s.985.

⁶ BROMLEY, Mark/COOPER, Neil/HOLTOM, Paul: "The UN Arms Trade Treaty: Arms Export Controls, the Human Security Agenda and the Lessons of History", Royal Institute of International Affairs, 88, 2012, s.1030.

⁷ PANKE, Diana/FRIEDRICH, Gordon M.: "Regime Complexity as an Asset? The Negotiations of the Arms Trade Treaty", Journal of Global Security Studies, 8, 2023, s.6.

⁸ FUKUI, Yasuhito: "The Arms Trade Treaty", Journal of Conflict & Security Law, 20, 2015, s.375.

⁹ Resmi oylamanın ardından, çekimser kalan Angola ve oy kullanmayan Cape Verde delegasyonu, müzakere konferansı sekreterliğine karar lehine oy kullanma niyetinde olduklarını bildirdi. Buna göre, 156 Devlet karar lehine oy kullanırken, 3 Devlet aleyhte oy kullandı ve 22 Devlet çekimser kaldı. Bkz. ATT Resmi Web Sitesi, <https://thearmstradetreaty.org/treaty-status.html?templateId=209883>, (Erişim: 14.07.2025).

¹⁰ GARCIA, Denise: "Global Norms on Arms: The Significance of the Arms Trade Treaty for Global Security in World Politics", Global Policy, 5(4), 2014, s.426.

¹¹ MEYER, Paul: "A Banner Year for Conventional Arms Control? The Arms Trade Treaty and the Small Arms Challenge", Global Governance, 20, 2014, s.209.

¹² GARCIA, Denise: "Global Norms on Arms: The Significance of the Arms Trade Treaty for Global Security in World Politics", Global Policy, 5, 2014, s.431.

¹³ GALBRAITH, Jean: "President Trump 'Unsigns' Arms Trade Treaty After Requesting Its Return from the Senate Source", The American Journal of International Law, 113, 2019, s.813.

¹⁴ MORELLI, Antonio: Withdrawal from Multilateral Treaties, Brill Nijhoff, Leiden/Boston 2022, s.145.

¹⁵ AZAROVA, Valentina: "Zone of Non-Responsibility", Journal of International Law of Peace and Armed Conflict, 4, 2021, s.64.

¹⁶ JORGENSEN, Nina H. B.: "State Responsibility for Aiding or Assisting International in the Context of the Arms Trade Treaty", American Journal of International Law, 108(4), 2014, s.723.

¹⁷ GÖZLÜGÖL, Said Vakkas: "Birleşmiş Milletler Uluslararası Silah Ticareti Antlaşması", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(23), 2013, s.322-323.

¹⁸ GÖZLÜGÖL, s.323-324

yükümlülüğü) ile yakından ilişkilidir. *Due diligence*, devletlerin yalnızca mevcut ihlalleri değil, makul biçimde öngörülebilir riskleri de dikkate alarak önleyici tedbirler alma sorumluluğunu ifade eder¹⁹.

Bununla birlikte antlaşmanın bütünlüğü yalnızca 6. ve 7. maddelerle sınırlı değildir. 5. madde taraf devletlere ulusal kontrol listeleri oluşturma ve uygulama yükümlülüğü getirir. 11. madde sapma (*diversion*) riskini önlemek için lisanslama ve son-kullanım kontrollerini öngörür. 12. ve 13. maddeler ise kayıt tutma ve yıllık raporlama zorunluluklarıyla şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarını kurar. Dolayısıyla STA, teknik ihracat kontrollerinin ötesine geçerek insancıl hukuk ve insan haklarını devletlerin ticaret politikalarına bağlayan normatif bir çerçeve oluşturmuştur.

Bununla birlikte, bölgesel örgütlerin (ör. Avrupa Birliği, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Karayip Devletleri Topluluğu CARICOM) deneyimlerini müzakerelere taşıması antlaşmanın kapsamını yalnızca büyük güçlerin çıkarlarıyla sınırlı olmaktan çıkarmış; küçük silahlar ve mühimmat da nihai metne dahil edilerek kapsam genişletilmiştir²⁰. Bununla birlikte, STA'nın 6. madde hükmünde öngörülen 'bilgi' standardı, Roma Statüsü 25. maddedeki "amaç" standardına kıyasla daha esnek olup devlet sorumluluğu bağlamında yardım ve teşvik ölçütü ile uyum göstermektedir²¹. Bu nedenle 6. ve 7. maddeler yalnızca hukuki yasaklar getirmemekte; aynı zamanda belirli silah transferlerini uluslararası toplum nezdinde meşru olmaktan çıkararak bir tür itibarsızlaştırma işlevi görmektedir²².

Sonuç itibarıyla, STA yalnızca silah ihracatına ilişkin teknik düzenlemeler getiren bir belge değil; aynı zamanda uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları normlarını devletlerin ticaret politikalarına bağlayan yenilikçi bir antlaşmadır.

B. STA'nın Uygulamada Karşılaştığı Sorunlar

STA, kabulüyle birlikte konvansiyonel silah ticaretinde önemli bir normatif eşik oluşturmuş olsa da uygulama aşamasında ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunların başında belirsiz normatif standartlar, yaptırım mekanizmalarının yokluğu ve şeffaflık hükümlerinin işlevsizliği gelmektedir.

1. Belirsiz Normatif Standartlar

Uluslararası antlaşmaların etkinliği, öngördükleri normatif standartların açıklığı ve uygulanabilirliğiyle yakından bağlantılıdır. Açık ve öngörülebilir standartlar, devletlere yol gösterici olurken; muğlak bırakılan hükümler geniş bir takdir yetkisi yaratır ve bağlayıcılığı zayıflatır²³.

Özellikle 7. maddede yer alan "ağır basan risk"²⁴ standardı, ihracatçı devletlere insan hakları ihlalleri, insancıl hukuk ihlalleri ve cinsiyete dayalı şiddete katkı ihtimalini değerlendirme yükümlülüğü getirmektedir. Ancak bu standardın muğlaklığı, devletlere geniş bir takdir yetkisi tanımış ve çoğu kez siyasi veya ekonomik çıkarların gerekçesiyle dar yorumlanmasına yol açmıştır²⁵. Literatürde, bu belirsizliğin büyük ihracatçıların baskısıyla kasıtlı olarak bırakıldığı ve böylece antlaşmanın bağlayıcılığının sulandırıldığı belirtilmektedir²⁶. Bu yaklaşım, öngörülebilir risklerin dikkate alınmasını zorunlu kılan *due diligence* standardıyla doğrudan çelişmektedir. Uygulamada ise ulusal lisans otoriteleri, mevcut göstergelere rağmen "ağır basan risk" eşliğinin karşılanmadığını ileri sürerek ihracatlara devam etmektedir. Dolayısıyla normatif olarak iddialı görünen bu hüküm, uygulamada çoğu kez etkisiz kalmakta ve sivillerin korunmasına yönelik hedeflerini gerçekleştirememektedir.

2. Yaptırım Mekanizmalarının Yokluğu

STA, taraf devletlerin yükümlülüklerini ihlal etmeleri halinde devreye girecek bağımsız ve bağlayıcı bir uluslararası yaptırım mekanizması öngörmemektedir. Antlaşmada yalnızca 17. madde ile Taraf Devletler Konferansı düzenlenmiş; bu organ yılda en az bir kez toplanarak uygulamayı gözden geçirme, iş birliğini geliştirme ve iyi uygulama örneklerini paylaşma yetkisine sahip kılınmıştır. Ancak Konferans'ın bağlayıcı karar alma veya yaptırım uygulama yetkisi bulunmadığından, işlevi daha çok izleme ve tavsiye ile sınırlıdır.

Buna ek olarak, 19. madde uyuşmazlıkların çözümü konusunda taraflara öncelikle müzakere, arabuluculuk ve benzeri barışçıl yolları deneme yükümlülüğü getirmekte, bunun sonuçsuz kalması halinde ise Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulmasını tarafların rızasına bağlamaktadır. Dolayısıyla UAD'ye zorunlu başvuru mekanizması öngörülmemiş, yalnızca tarafların ortak iradesiyle işletilebilecek bir ihtiyari

¹⁹ KOIVUROVA, Timo/SINGH, Kritika: "Due Diligence", Max Planck Encyclopedias of International Law, Oxford University Press, 2022, s.8.

²⁰ PANKE/FRIEDRICH, s.8-9.

²¹ JORGENSEN, s.726-727.

²² STEDJAN, s.986.

²³ WEIL, Prosper: "Towards Relative Normativity in International Law?", American Journal of International Law, 77(3), 1983, s.415.

²⁴ "Ağır basan risk (overriding risk)" kavramı, STA müzakerelerinde üzerinde uzlaşamayan ve bilinçli olarak muğlak bırakıldığı kabul edilen bir eşik ifade etmektedir. Kavram ne bir "yüksek olasılık" testine ne de "makul şüphe" standardına tekabül eder; bunun yerine, olasılık ile muhtemel zararın ağırlığının birlikte değerlendirildiği, özen yükümlülüğüne kıyasla daha yüksek, ancak belirlilikten daha düşük bir eşiktir. Literatürde birçok yazar bu standardın ihracatçı devletlere geniş bir takdir alanı bıraktığını ve normatif belirsizlik nedeniyle *due diligence* yaklaşımını zayıflatıldığını vurgulamaktadır (Bkz. LUSTGARTEN, Laurence: "The Arms Trade: Achievements, Failings, Future", ICLQ, 2015, s. 574-577.)

²⁵ SUTTON, Jessica: "Gender-Based Violence and the Arms Trade Treaty: Article 7(4) Under Fire", New Zealand Journal of Public and International Law, 18(1), 2020, s.62.

²⁶ ALTAMIMI, Abdulmalik M.: "The UN Arms Trade Treaty: A Multilateral Trade and Security Treaty Not Regulated by International Trade Law?", in Langlett, David/Basu-Bal, Aniruddha/Argüello, Gabriel/Rajput, Tanuj (ed.), Contemporary Issues in Regulation of Risk: Transport, Trade and Environment in Perspective – Liber Amicorum Lars-Göran Malmberg, Brill Nijhoff, Leiden/Boston 2022, s.29.

yargısal yol tanımlanmıştır. Bu düzenleme, antlaşma ihlallerinin bağlayıcı bir uluslararası yargısal denetime konu edilmesini fiilen imkânsız hale getirmektedir.

Karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması ya da Kimyasal Silahlar Sözleşmesi gibi diğer silahsızlanma rejimlerinde bağımsız uluslararası denetim organları (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ve Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW)) aracılığıyla bağlayıcı doğrulama ve yaptırım süreçleri işletilmektedir. STA'da bu tür bir kurumsal yapı bulunmadığından, ihlallerin tespiti yalnızca ulusal raporlama ve yıllık şeffaflık yükümlülüklerine dayalıdır²⁷. Bu durum, literatürde “ifşa ve itibarsızlaştırma mekanizması (*naming and shaming*)” olarak kavramsallaştırılan ve hukuki bağlayıcılıktan çok uluslararası kamuoyu baskısına dayanan dolaylı bir denetim yöntemine karşılık gelmektedir²⁸. Bu kurumsal boşluk, devlet sorumluluğu hukukunun ikincil kurallarına başvurulmasını zorunlu kılmaktadır. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 tarihli Devletin Uluslararası Haksız Fiillerinden Kaynaklanan Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeler²⁹ (2001 tarihli Taslak Maddeler) uyarınca, bir devletin başka bir devletin uluslararası hukuka aykırı fiiline bilerek ve esaslı katkı sağlayacak şekilde destek vermesi 16. madde kapsamında sorumluluk doğurur³⁰. Silah ihracatının ağır insancıl hukuk ihlalleriyle bağlantılı olduğu durumlarda bu hüküm doğrudan uygulanabilir hale gelmektedir. Ayrıca 40. ve 41. maddeler, *jus cogens* normlarının ağır ihlali karşısında tüm devletlere tanımama, yardım etmeme ve sona erdirmek için işbirliği yapma yükümlülüğü yüklemektedir. Dolayısıyla, STA'nın kendi iç mekanizmalarının sınırlılığı, devlet sorumluluğu hukukunun tamamlayıcı rolüyle telafi edilmeye çalışılmaktadır. Ancak uluslararası yargısal denetim olmaksızın bu hükümler çoğu kez etkisiz kalmaktadır. Karayıpları Topluluğu'nun üçüncü tarafı zorunlu uyumsuzluk çözümü önerisinin metne dâhil edilmemesi, yaptırım kapasitesinin bilinçli olarak daraltıldığını göstermektedir³¹. Bu kırılganlık, ABD'nin imzasını geri çekmesi ve Rusya ile Çin'in taraf olmamasıyla daha da derinleşmiştir.

3. Şeffaflık ve Raporlama Eksiklikleri

STA 13. madde uyarınca taraf devletler ithalat ve ihracatları hakkında yıllık raporlama yükümlülüğü altındadır; ancak ticari hassasiyet içeren veya ulusal güvenlik bilgilerinin raporlanmaması mümkündür. Devletler çoğu kez bu yükümlülüğü dar yorumlayarak, müttefiklik ilişkileri ve ticari kazançları gerekçe göstermiştir. Lakin söz konusu bilgilerin herhangi bir çerçevesi belirlenmediği için devletlerin bunu geniş yorumlayarak, raporlamayı eksik yapabilmektedirler³². Bu durum, antlaşmanın temel hedeflerinden olan geleneksel silah ticaretine şeffaflık getirerek yasadışı ticaretin önüne geçme amacını zayıflatmaktadır³³. Bu yaklaşım, uluslararası hukukta *due diligence* standardı ile açık bir çatışma yaratmaktadır. Zira *due diligence*, devletlerin yalnızca mevcut ihlalleri değil, öngörülebilir riskleri de dikkate alarak önlem alma yükümlülüğünü ifade eder³⁴. Nitekim raporlama eksiklikleri, devletlerin ve şirketlerin parçalı düzenlemeler sayesinde sorumluluktan kaçabildiği ‘sorumluluk dışı bölgeler’ yaratmıştır³⁵. Ticari ve güvenlik gerekçeleriyle tanınan bu istisnalar ise şeffaflık mekanizmasını fiilen işlevsiz hale getirmiştir³⁶.

4. Uygulamadaki Yansımalar

STA'nın uygulamadaki sınırlılıkları, özellikle son yıllardaki silahlı çatışma bağlamlarında açık biçimde görünür hale gelmiştir. Yemen iç savaşı sırasında Birleşik Krallık'ın Suudi Arabistan'a yaptığı silah ihracatları ulusal mahkemeler önüne taşınmış; İngiltere Temyiz Mahkemesi 2019 tarihli kararında hükümetin lisans verirken risk değerlendirmesini yeterince yapmadığını tespit etmiştir³⁷. Almanya ve Fransa gibi devletler, Yemen'deki ihlallere ilişkin kapsamlı raporlara rağmen ihracat lisanslarını sürdürmüş, bu da “kasten körlük” standardının³⁸ pratikte işletilmediğini göstermiştir³⁹. Benzer şekilde, Suriye ve Ukrayna'daki çatışmalarda hem STA tarafı olan hem de olmayan devletlerin yoğun ihracatlarını sürdürmesi, antlaşmanın caydırıcı etkisinin sınırlı kaldığını ortaya koymuştur. Gazze bağlamında ise İsrail'e devam eden ihracatlar, STA'nın sivilleri koruma iddiası ile gerçeklik arasındaki uçurumu en görünür biçimde ortaya çıkarmıştır.

Sonuç itibarıyla, STA'nın uygulamadaki sorunları üç düzeyde kendini göstermektedir: belirsiz standartlar, yaptırım eksiklikleri ve şeffaflık mekanizmalarının işlevsizliği. Bölgesel örgütlerin ve küçük devletlerin getirdiği ilerciler öneriler kısmen metne yansımış olsa da büyük güçlerin baskısı sonucu yaptırım ve şeffaflık boyutu ciddi biçimde zayıflamıştır. STA'nın etkinliğini sınırlayan bir diğer boyut, taraf

²⁷ JORGENSEN, s.723.

²⁸ SIKKINK, Kathryn/RISSE, Thomas/ROPP, Steve C.: The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance, Cambridge University Press, Cambridge 2013, s.14.

²⁹ International Law Commission, “Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries”, Yearbook of the International Law Commission, 2001, vol. II, Part Two, A/56/10, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf, (Erişim: 13.11.2025).

³⁰ JORGENSEN, s.730.

³¹ PANKE/FRIEDRICH, s.8.

³² BRANDES, Marlitt: “‘All’s Well That Ends Well’ or ‘Much Ado About Nothing’?: A Commentary on the Arms Trade Treaty”, Goettingen Journal of International Law, 5(2), 2013, s.426.

³³ JALIL, Ghazala Yasmin: “Arms Trade Treaty: A Critical Analysis”, Strategic Studies, 36(3), 2016, s.88.

³⁴ GAETA, Paola/VIÑUALES, Jorge E./ZAPPALÀ, Salvatore: Cassese’s International Law, 3. Bası, Oxford University Press, Oxford 2020, s.483.

³⁵ AZAROVA, s.70-73.

³⁶ STEDJAN, s.987.

³⁷ Royal Courts of Justice, The Queen (on The Application of Campaign Against Arms Trade) 2019, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2019/06/CAAT-v-Secretary-of-State-and-Others-Open-12-June-2019.pdf>, (Erişim: 05.08.2025).

³⁸ MOYNIHAN, Harriet: “Aiding and Assisting: The Mental Element Under Article 16 of the International Law Commission’s Articles on State Responsibility”, International and Comparative Law Quarterly, 67(2), 2018, s.461-462.

³⁹ AZAROVA, s.75.

devletlerin ekonomik çıkarları ve güvenlik politikalarıdır. Uluslararası hukukta normların işlerliği yalnızca metinsel düzenlemelere değil, aynı zamanda devletlerin bu normları içselleştirme ve iyi niyetle uygulama iradesine bağlıdır⁴⁰. Ancak normatif açıdan iddialı bir çerçeve sunan STA, pratikte devletlerin siyasi tercihleriyle şekillenen ve bağlayıcılığı büyük ölçüde ulusal düzeydeki uygulama iradesine bırakılan bir “çerçeve metin” niteliğinde kalmıştır.

III. NİKARAGUA/ ALMANYA DAVASI VE STA’YA DAYANILAMAMASININ SEBEPLERİ

UAD önünde görülen Nikaragua/Almanya davası, silah ticareti, uluslararası insancıl hukuk ve devlet sorumluluğu arasındaki kesişim noktasını görünür kılmak bakımından son derece dikkat çekici bir örnektir. Nikaragua, Almanya’nın İsrail’e gerçekleştirdiği silah ihracatlarının Gazze’de sivilere karşı işlenen ağır ihlallere katkıda bulunduğunu ileri sürerek UAD’ye başvurmuş ve iddialarını esasen Soykırım Sözleşmesi (1948) ile 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri’ne dayandırmıştır⁴¹.

Davanın kritik yönlerinden biri, Nikaragua’nın STA’ya taraf olmaması nedeniyle bu antlaşmaya doğrudan dayanma imkânının bulunmamasıdır. Böylece tartışmalar yalnızca *erga omnes* yükümlülükler ve genel insancıl hukuk normları çerçevesinde yürütülmektedir. Bu durum, STA’nın normatif iddiası ile fiili etkisi arasındaki açığı görünür kılan bir örnek olarak değerlendirilebilir. Bu açı, STA’nın normatif mimarisinin ve uygulama sorunlarının ayrıntılı biçimde tartışıldığı II. bölümle birlikte okunduğunda daha net biçimde ortaya çıkmaktadır.

Nicaragua’nın dava stratejisi de bu sınırlılığı göstermektedir: taraf olmadığı için STA’ya başvuramamış, bunun yerine Soykırım ve Cenevre Sözleşmeleri’ni dayanak olarak kullanmıştır. Halbuki taraf olsaydı, Almanya’nın ihracat kararları STA’nın 6. ve 7. maddeleri çerçevesinde sorgulanabilecekti. Dolayısıyla dava yalnızca Almanya’nın sorumluluğu değil, aynı zamanda STA’nın etkinlik kapasitesi bakımından da dolaylı bir tartışma başlatma açısından önemlidir.

Bu bölümde önce davanın dayandığı hususlar ele alınacak (A), ardından Nikaragua’nın STA’ya taraf olmamasının sonuçları değerlendirilecek (B) ve nihayet varsayımsal olarak taraf olması halinde Almanya’ya yöneltilebilecek olası iddialar tartışılacaktır (C).

A. Davanın Hukuki Dayanakları: Soykırım Sözleşmesi ve Cenevre Sözleşmeleri

Nicaragua’nın Almanya’ya karşı açtığı davanın hukuki temeli esasen 1948 tarihli Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi ile 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri’ne dayanmaktadır. Başvuruda Almanya’nın İsrail’e gerçekleştirdiği silah ihracatlarının Gazze’de sivilere yönelik ağır ihlallerin sürdürülmesine katkı sunduğu; bu suretle hem soykırımın önlenmesi yükümlülüğünün hem de insancıl hukuk kurallarının ihlal yasağının çiğnendiği ileri sürülmüştür⁴².

Soykırım Sözleşmesi bakımından, taraf devletler yalnızca soykırım fiilini işlememekle değil, aynı zamanda işlenmesini önlemek ve cezalandırmakla da yükümlüdür. UAD, *Bosna-Hersek v. Sırbistan* kararında bu yükümlülüğü ayrıntılı biçimde açıklamış; devletlerin kendi toprakları dışında da soykırımı önlemek için “ellerinden gelen tüm makul tedbirleri” almak zorunda olduklarını vurgulamıştır⁴³. Nikaragua da Almanya’ya yönelttiği iddialarda bu yaklaşımı esas alarak, Gazze’de işlenmekte olduğu ileri sürülen soykırım fiillerine silah ihracatı yoluyla dolaylı katkı sağlandığını ileri sürmüştür.

Cenevre Sözleşmeleri bakımından ise, özellikle IV. Cenevre Sözleşmesi ve 1977 tarihli I. Ek Protokol çerçevesinde sivillerin hedef alınması ve orantısız saldırılar kesin biçimde yasaklanmıştır. Nikaragua, Almanya’nın silah ihracatıyla bu ihlallere katkı sunduğunu ileri sürerek Almanya’nın müşterek 1. madde kapsamındaki “saygı gösterme ve saygı sağlama” yükümlülüğünü ihlal ettiğini savunmuştur. UAD da 30 Nisan 2024 tarihli ara kararında, tüm devletlerin Cenevre Sözleşmeleri’ne riayet edilmesini sağlamakla yükümlü olduklarını teyit etmiştir⁴⁴. Bu yaklaşım, UAD’nin *İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Danışma Görüşü* hakkındaki Danışma Görüşü’nde de benimsenmiştir⁴⁵. Bununla birlikte UAD’nin kararında Almanya’nın ileri sürdüğü dar yoruma—müşterek 1. maddenin yalnızca iç boyutla sınırlı olduğu iddiasına—ayrıntılı şekilde değinmemesi, doktrinde eleştirilmiş ve bu yaklaşımın Cenevre Sözleşmeleri’nin teleolojik yorumuyla bağdaşmadığını ve üçüncü devletlerin özen yükümlülüğünü etkisizleştirdiğini vurgulamaktadır⁴⁶. Buna ek olarak UAD’nin müşterek 1. Maddenin dış boyutunu ele almaktan kaçınarak üçüncü devlet sorumluluğunu geliştirme fırsatını heba ettiği ileri sürülmüştür⁴⁷.

⁴⁰ AUST, Anthony: *Modern Treaty Law and Practice*, 3. Bası, Cambridge University Press, Cambridge 2013, s.160.

⁴¹ ICJ, “The Republic of Nicaragua Institutes Proceedings against the Federal Republic of Germany and Requests the Court to Indicate Provisional Measures”, 2024.

⁴² ICJ, “Alleged Breaches of Certain International Obligations in Respect of the Occupied Palestinian Territory (Nicaragua v. Germany)”, 2024, s.564-565.

⁴³ ICJ, “Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)”, Judgment of 26 February 2007, s.182-183.

⁴⁴ ICJ, *Nicaragua v. Germany*, 2024, s.568.

⁴⁵ ICJ, “Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion”, 9 July 2004, s.67.

⁴⁶ ZANGENEH, Parisa: “The ICJ’s Insufficient Engagement with Germany’s Interpretation of the External Dimension of Common Article 1 in the Nicaragua v. Germany Proceedings”, <https://opiniojuris.org/2024/09/25/the-icjs-insufficient-engagement-with-germanys-interpretation-of-germanys-interpretation-of-the-external-dimension-of-common-article-1-in-t/>, (Erişim: 25.08.2025).

⁴⁷ WENTKER, Alexander/STENDEL, Robert: “Conspicuously Absent: The Indispensable Third Party Principle at the ICJ in Nicaragua v. Germany”, <https://verfassungsblog.de/conspicuously-absent/>, (Erişim:25.08.2025).

Bu bağlamda, üçüncü devletlerin insancıl hukuk kapsamındaki sorumluluğu yardım ve teşvik kavramı üzerinden de gündeme gelir. 2001 tarihli Taslak Maddeleri'nin 16. maddesi, bir devletin başka bir devletin uluslararası haksız fiiline “bilerek yardım veya teşvik” etmesi halinde sorumluluk doğuracağını öngörmektedir. Bu çerçevede, Nikaragua-ABD (1986) kararında olduğu gibi silah ve lojistik desteğinin üçüncü devlet sorumluluğunu tetikleyebileceğini göstermekte⁴⁸; Nikaragua'nın Almanya'ya “doğrudan fail” yerine bu tür bir destek sağlayan aktör olarak konumlandırılmasını da açıklamaktadır.

Sonuç olarak, Nikaragua Almanya'ya doğrudan fail olarak değil, silah ihracatı yoluyla uluslararası hukuka aykırı eylemlere destek veren bir aktör olarak konumlandırmıştır. Bu yaklaşım, UAD'nin önceki içtihatlarıyla (Bosna v. Sırbistan, Nikaragua v. ABD, İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Danışma Görüşü Danışma Görüşü) uyumlu şekilde, üçüncü devletlerin sorumluluğu ve *erga omnes* yükümlülükler ışığında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Mahkeme'nin 30 Nisan 2024 tarihli geçici tedbir kararında ihtiyati önlemleri reddederken son derece sınırlı bir gerekçe sunması⁴⁹, uluslararası toplumda Mahkeme'nin üçüncü devletlerin yükümlülüklerini geliştirme konusundaki isteksizliği tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

B. Nikaragua'nın STA'ya Taraf Olmaması ve Bunun Sonuçları

Nicaragua'nın Almanya'ya karşı açtığı davada STA'ya taraf olmaması, iddiaların bu antlaşma temelinde ileri sürülmesini engellemiş; böylece Almanya'nın silah ihracatının yalnızca Soykırım ve Cenevre Sözleşmeleri bağlamında tartışılabilmesine imkân tanımıştır. Oysa taraf olması halinde Almanya'nın ihracat kararları doğrudan STA'nın 6. maddesindeki mutlak yasaklar ve 7. maddesindeki risk değerlendirmesi yükümlülüğü çerçevesinde sorgulanabilecekti.

Bu eksiklik, aynı zamanda STA'nın normatif gücü ile pratik etkisi arasındaki açığı da görünür kılmıştır. STA'nın uygulamadaki sorunları (yukarıda incelendiği üzere risk standardının muğlaklığı, yaptırım eksiklikleri ve büyük ihracatçıların taraf olmaması) bu davada da kendini göstermektedir⁵⁰.

UAD de 30 Nisan 2024 tarihli ihtiyati tedbir kararında Almanya'nın STA'ya taraf olduğunu not etmiştir⁵¹, ancak Nikaragua taraf olmadığı için bu antlaşmayı kendi iddialarına doğrudan dayanak yapamamıştır. Bu nedenle dava sürecinde, STA'nın yargısal uygulanabilirliği değil, esasen başvuru sözleşmeler (Soykırım ve Cenevre Sözleşmeleri) ile *erga omnes* yükümlülükler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

C. STA'ya Taraf Olunması Halinde Almanya'ya Karşı İleri Sürülebilecek İddialar

Nicaragua'nın STA'ya taraf olmaması davada bu antlaşmaya doğrudan dayanılmasını engellemiş olsa da taraf olduğu varsayımsal bir senaryoda Almanya'ya yöneltebileceği iddiaları tartışmak, STA'nın normatif kapasitesini değerlendirmek açısından önemlidir.

İlk olarak STA'nın 6. maddesinde öngörülen mutlak yasaklardan biri de devletin, transfer edilecek silahların soykırım, insanlığa karşı suçlar veya savaş suçlarında kullanılacağını bildiği takdirde bu transferi gerçekleştirememesidir⁵². Nikaragua taraf olsaydı, Gazze'deki durumun uluslararası insancıl hukuk ihlalleriyle karakterize olduğunu ileri sürerek Almanya'nın “bilme yükümlülüğü” kapsamında sorumlu tutulması gerektiğini savunabilirdi.

İkinci olarak STA'nın 7. maddesi, ihracatçı devletlere insan hakları ihlalleri, uluslararası insancıl hukuk ihlalleri ve cinsiyete dayalı şiddet dahil olmak üzere geniş bir yelpazede⁵³ risk değerlendirmesi yapma yükümlülüğü yüklemektedir. Eğer “ağır basan risk” bulunduğu devlet tarafından tespit edilirse de ihracata izni verilmemelidir. Nikaragua antlaşmanın taraf olsaydı, bu durumda Almanya'nın Gazze'deki ağır sivil kayıplar karşısında yaptığı ihracat kararlarının bu hükümle bağdaşmadığını ileri sürebilirdi.

Üçüncü olarak STA'nın 13. Madde ise, taraf devletlere raporlama ve şeffaflık yükümlülüğü getirmektedir. Bu durumda Almanya'nın İsrail'e yaptığı yüksek hacimli silah ihracatını raporlamış olması gerekmektedir. Almanya'nın İsrail'e yaptığı ihracatın kapsamı ve niteliğine ilişkin veriler, Nikaragua bakımından hem ihlalin boyutunu somutlaştırmak hem de STA'nın “ifşa ve itibarsızlaştırma” niteliğini harekete geçirmek için önemli bir dayanak oluşturabilirdi.

Dördüncü antlaşma, yalnızca devletlerarası güç dengesi değil, sivillerin korunması ve insan haklarının güvence altına alınması amacıyla kabul edilmiştir⁵⁴. Bu durumda Nikaragua bu hususu vurgulayarak Almanya'nın ihracat kararlarını yalnızca klasik güvenlik ve ittifak ilişkileri bağlamında değil, sivillerin korunmasına ilişkin pozitif yükümlülükler ışığında da değerlendirilmesi gerektiğini savunabilirdi.

Son olarak, STA'nın ihlali devlet sorumluluğu rejimiyle birleşecektir. Antlaşmaya aykırı ihracatlar, 2001 tarihli Taslak Maddeler çerçevesinde, özellikle 16. madde (yardım ve teşvik) kapsamında değerlendirilebilecektir. Bu durumda, ihlalin sonuçlarının giderilmesine yönelik eski hâle iade, tazminat veya tatmin gibi yolların (Taslak Maddeler 34–39 Maddeleri) devreye girmesi gündeme gelebilir; Nikaragua Almanya'dan yalnızca ihlalin tespitini değil, aynı zamanda somut onarım biçimlerini talep edebilirdi.

⁴⁸ ICJ, “Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)”, Judgment of 27 June 1986, s.108-109.

⁴⁹ DUGGAL, Anshul: “ICJ's Provisional Measures Approach in Nicaragua v. Germany – Unusual or a Practice in Judicial Economy?”, <https://www.asil.org/insights/volume/28/issue/9>, (Erişim: 03.09.2025).

⁵⁰ JALIL, s.87.

⁵¹ ICJ, Nicaragua v. Germany, 2024, s.565.

⁵² HENDERSON, s.168.

⁵³ LUSTGARTEN, Laurence: “The Arms Trade: Achievements, Failings, Future”, International and Comparative Law Quarterly, 64, 2015, s.594-596.

⁵⁴ GARCIA, s.430.

Özetle, Nikaragua STA'ya taraf olsaydı Almanya'ya yöneltebileceği iddialar, soykırım ve ağır insancıl hukuk ihlalleri bakımından bilgi yükümlülüğünün ihlali (6. madde), risk değerlendirmesi yükümlülüğünün yerine getirilmemesi (7. madde), şeffaflık ve raporlama yükümlülüğüne uyulmaması (13. madde) ve insan güvenliği yaklaşımının göz ardı edilmesi etrafında şekillenebilirdi. Ayrıca, bu ihlallerin yalnızca tespitiyle yetinilmeyip, devlet sorumluluğu hukukunun öngördüğü onarım mekanizmalarıyla sonuçlandırılması gerekirdi.

IV. DEVLET SORUMLULUĞU PERSPEKTİFİ

STA'nın etkinliği, yalnızca metinsel hükümleri veya taraf devletlerin uygulamaları üzerinden değil, aynı zamanda uluslararası sorumluluk hukuku çerçevesinde de değerlendirilmelidir. Zira silah transferine ilişkin davranışların birincil yükümlülükleri ihlal etmesi halinde, ikincil nitelikteki sorumluluk kurallarını harekete geçirmektedir. Uluslararası sorumluluk hukuku, esasen teamül hukukuna dayalı olup, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 tarihli "Devletin Uluslararası Haksız Fiillerinden Kaynaklanan Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeler" ile kodifiye edilmiştir.

Bir yandan taraf devletler bakımından sorumluluk doğrudan STA hükümlerine ve *pacta sunt servanda* ilkesine dayanır; özellikle 6. maddedeki mutlak yasaklar ve 7. maddedeki risk değerlendirmesi yükümlülüklerinin ihlali, antlaşma çerçevesinde sorumluluğu tetikler. Diğer yandan taraf olmayan devletler bakımından sorumluluk, antlaşma temelli değil fakat yardım ve teşvik sorumluluğu (2001 tarihli Taslak Maddeler 16. madde) ve *erga omnes* yükümlülükler (2001 tarihli Taslak Maddeler 40 ve 41. maddeler) üzerinden gündeme gelir⁵⁵. Bu ayırım, uluslararası toplumun bütününe ilgilendiren ağır ihlaller karşısında sorumluluk boşluğu bırakmamak bakımından kritik önemdedir.

Öte yandan, silah transferleri çoğu zaman *jus cogens* normlarının ihlaliyle bağlantılıdır (örneğin soykırım, ağır insancıl hukuk ihlalleri). Böyle durumlarda devlet sorumluluğu yalnızca ikili ilişkilerle sınırlı kalmaz. 2001 tarihli Taslak Maddeler 41. madde, ağır ihallerde tüm devletlere bu ihallere karşı işbirliği yapma ve meşrulaştırmaktan kaçınma yükümlülüğü yükler. UAD *Bosna Hersek-Sırbistan* (2007) kararında soykırımı önleme yükümlülüğünün yalnızca ülkesel sınırlarla sınırlı olmadığı, devletlerin "ellerinden gelen tüm makul tedbirleri" almakla yükümlü oldukları vurgulanmıştır⁵⁶, *İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Danışma Görüşü'nde* (2004) ise Divan, müşterek 1. maddenin tüm devletler için geçerli olduğunu belirtmekle kalmamış, aynı zamanda üçüncü devletlere, yasa dışı durumları tanımama ve bu durumların sürdürülmesine yardım etmeme yükümlülüklerini de yüklemiştir⁵⁷. Bu çerçevede, ağır ihaller karşısında üçüncü devletlerin pasif kalamayacağını yalnızca normatif değil, pratik yükümlülükler üzerinden de teyit etmektedir.

Bu bölümde önce taraf devletler bakımından sorumluluk (A), ardından taraf olmayan devletler bakımından sorumluluk (B) ele alınacak; her iki düzeyde de *jus cogens* ve *erga omnes* yükümlülüklerle bağlantı kurulacaktır. Böylece STA'nın sınırlı görünen bağlayıcılığı, devlet sorumluluğu rejimi aracılığıyla evrensel bir boyut kazanacaktır.

A. STA'ya Taraf Devletler Bakımından Sorumluluk

STA'ya taraf devletler açısından sorumluluk, doğrudan antlaşma hükümlerine dayalıdır. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 26. maddesinde yer alan *pacta sunt servanda* ilkesi uyarınca, taraf devletler STA hükümlerini iyi niyetle uygulamakla yükümlüdür. Bu bağlamda özellikle 6. maddede öngörülen mutlak yasaklar ile 7. maddede düzenlenen risk değerlendirmesi yükümlülüğünün ihlali, devletin uluslararası sorumluluğunu doğrudan tetikleyen durumlar olarak ortaya çıkmaktadır.

STA 6. madde, ihracatçı devletin bir silah transferinin soykırım, insanlığa karşı suçlar veya ağır savaş suçlarında kullanılacağını bildiği hâllerde bu ihracata izin vermesini kesin biçimde yasaklar. Burada yalnızca olasılığın varlığı değil, bilgiye eşdeğer nitelikte güvenilir delillerin bulunması aranır. Bu düzenleme, Roma Statüsü'nün bireysel sorumlulukta öngördüğü 'amaç' standardından farklı olarak 'bilgi' eşiğini benimsemiş ve Korfu Boğazı davasında şekillenen "bilmek veya bilmesi gerekirdi" yaklaşımıyla uyumlu bir şekilde devlet sorumluluğuna bağlanmıştır⁵⁸. UAD *Bosna-Hersek-Sırbistan* kararında soykırımı önleme yükümlülüğünün yalnızca ülkesel sınırlarla sınırlı olmadığını, bunun bir 'sonuç' yükümlülüğü değil, davranış/özen yükümlülüğü olduğunu vurgulamıştır. Buna göre devletler, etkide bulunma kapasiteleri çerçevesinde ve uluslararası hukukun izin verdiği sınırlar içinde, 'ellerinden gelen tüm makul tedbirleri' almakla yükümlüdür; yükümlülüğün ihlali ise, bu tedbirlerin alınmaması hâlinde doğar⁵⁹. Bu yükümlülüğün kapsamı devletin etki kapasitesiyle ilişkilendirilmiş ve özellikle silah transferi gibi yüksek risk alanlarında yükümlülüğün ağırlığı artmıştır⁶⁰. Bu nedenle STA 6. maddede yer alan bilgi standardı, 2001 tarihli Taslak Maddeler 16. madde çerçevesinde öngörülen yardım ve teşvik sorumluluğu ile kesişmektedir⁶¹.

⁵⁵ CRAWFORD, James: The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s.148-151.

⁵⁶ ICJ, *Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro*, s.72.

⁵⁷ ICJ, *Advisory Opinion on the Wall*, s.67.

⁵⁸ JORGENSEN, s.727.

⁵⁹ ICJ, *Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro*, s.182.

⁶⁰ BASTAKI, Jinan: "The 'Capacity to Influence', State Responsibility, and the Obligation to Prevent Genocide", <https://opiniojuris.org/2024/03/30/the-capacity-to-influence-state-responsibility-and-the-obligation-to-prevent-genocide> (Erişim: 04.09.2025).

⁶¹ JORGENSEN, s.731.

STA'nın 7. maddesi ihracat öncesinde kapsamlı bir risk değerlendirmesi yapılmasını öngörmektedir. “Ağır basan risk” standardı, basit bir olasılık hesabı olmayıp olasılık ile muhtemel zararın ciddiyetinin birlikte tartıldığı bir eşiği ifade etmektedir. Bu çerçevede “kasten körlük” (*wilful blindness*) de sorumluluk doğurabilir: açık ve güvenilir kanıtlar karşısında bilinçli olarak bilgisiz kalma iradesi, 2001 tarihli Taslak Maddeler 16. maddedeki bilme unsurunu karşılamaya yeterlidir⁶². Değerlendirme tekil olaylara indirgenmemeli; süregelen ihlal örüntüleri, komuta zinciri, cezasızlık pratiği ve operasyonel niyet beyanları birlikte göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca bu değerlendirme tek seferlik bir işlem değil, çatışma koşullarındaki gelişmeler ve yeni deliller ışığında yenilenmesi gereken dinamik bir süreç olarak anlaşılmalıdır.

Bu bağlamda *due diligence* soyut bir etik çerçeve değil, somut ve ölçülebilir bir kamu hukuku standardı olarak görülmelidir. Bu yükümlülük, devletlerin güvenilir ve çeşitli kaynaklardan —örneğin BM raporları, insan hakları organlarının bulguları, Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) raporları, bağımsız sivil toplum raporları ve açık kaynak istihbarat verileri— bilgi toplamasını ve bunları sistematik biçimde değerlendirmesini gerektirir⁶³. Ancak normatif çerçeve ile fiili uygulamalar arasındaki uçurum dikkate değerdir. Birleşik Krallık ve ABD’de gibi bazı ülkeler ise risk değerlendirmesi mekanizmaları çoğu kez insan hakları ihlallerini önlemenin aracı olmaktan ziyade, mevcut silah ihracatlarını sürdürmenin ve meşrulaştırmanın gerekçesi olarak işlev görmüştür; risk söylemi, normatif ilerleme görüntüsü yaratırken aslında ihracatçı devletlerin uzun süredir süregelen politikalarını meşru kılma aracına da dönüşmüştür⁶⁴. Yemen bağlamı bu çelişkinin en çarpıcı örneğini sunmaktadır: kapsamlı ve giderek artan ihlal kayıtlarına rağmen Birleşik Krallık, ABD ve diğer birçok STA tarafı, ciddi ihlal riski bulunmadığı iddiasıyla ihracatları sürdürmüştür; buna karşılık Avusturya, Hollanda, Norveç, İsveç ve Almanya gibi bazı devletler sınırılama veya lisans iptali yoluna gitmiştir. Buna rağmen özellikle Birleşik Krallık hükümeti, ağır basan risk eşiğinin oluşmadığını ileri sürerek ihracatları devam ettirmiş ve bu tutum ulusal mahkemeler önünde dahi sorgulanmıştır⁶⁵. Nitekim son dönemde bazı ulusal mahkemeler, özellikle Hollanda’da F-35 parçalarının İsrail’e ihracatına ilişkin kararda görüldüğü üzere, risk değerlendirmesinin yargısal denetime konu edilebileceğini ortaya koymuş; buna karşılık Almanya, Fransa’da açılan benzer davaların reddedilmesi, yürütmenin geniş takdir alanı karşısında uluslararası yükümlülüklerin iç hukukta ne ölçüde işletilebildiğine dair sınırlılıkları gözler önüne sermektedir⁶⁶.

Sorumluluğun sonuçları bakımından ise STA’ya taraf bir devletin yükümlülüklerini ihlali, yalnızca tespitle sınırlı kalmaz; aynı zamanda ihlalin derhal durdurulması, tekrar etmeme güvencelerinin verilmesi ve onarım yükümlülüklerinin yerine getirilmesini gerektirir. Uluslararası sorumluluk hukukunda onarım üç biçimde gerçekleşir: eski hâle iade, maddi zararların karşılanması yoluyla tazminat ve özür veya ihlalin tanınması gibi tatmin. Bu ilkeler, ilk kez *Chorzów Factory* (1928) davasında sistematik biçimde formüle edilmiş; daha sonra UAD, *Gabčíkovo–Nagymaros* kararında çevresel zararların telafisinde⁶⁷, *Kongo Topraklarındaki Silahlı Faaliyetler* kararında Uganda’nın Kongo’ya verdiği zararlar için tazminata hükmederken⁶⁸ ve *Kosta Rika–Nikaragua* kararında çevresel tahribat için hesaplanabilir tazminat miktarlarını belirlerken⁶⁹ teyit etmiştir. Bu süreklilik, onarım yükümlülüğünün yalnızca kuramsal değil, somut uyumsuzluklarda uygulanan bir ilke olduğunu göstermektedir. Kısacası STA özel bir *lex specialis* sorumluluk rejimi yaratmamaktadır, ihlallerin 2001 tarihli Taslak Maddelerin genel hükümleri aracılığıyla değerlendirilmesi gerekmektedir⁷⁰.

Silah transferlerinin çoğu zaman *jus cogens* normlarının ihlaliyle bağlantılı olması, sorumluluğun yalnızca ikili düzeyde değil, uluslararası toplumun bütününe karşı da doğmasına yol açar. *Jus cogens* normlardan doğan yükümlülüklerin ağır ihlali halinde, taraf devletlerin sorumluluğu yalnızca ikili düzeyde değil, uluslararası toplumun bütününe karşı doğmakta ve bu durumda ‘ağırlaştırılmış sorumluluk’ rejimi işletilmektedir⁷¹.

Bununla birlikte, STA’nın yargısal uygulanabilirliği sınırlıdır. 19. madde, uyumsuzlukların Divan’a götürülmesini yalnızca tarafların rızasına bağlamakta, zorunlu yargısal yetki öngörmemektedir. Bu nedenle, STA ihlallerinin Uluslararası Adalet Divanı’nda ileri sürülmesi ancak tarafların özel anlaşması veya başka bir antlaşmanın yetki hükmü aracılığıyla mümkün olabilecektir.

⁶² MOYNIHAN, s.461-462.

⁶³ MOYNIHAN, s.464.

⁶⁴ STAVRIANAKIS, Anna: “Legitimising Liberal Militarism: Politics, Law and War in the Arms Trade Treaty”, *Third World Quarterly*, 37(5), 2016, s.847-848.

⁶⁵ AZAROVA, s. 68-69.

⁶⁶ HARTMANN, Jacques/KÖHNE, Lea/WIDDIG, Vincent: “Arms Exports and Access to Justice: Enforcing International Law through Domestic Courts”, <https://www.ejiltalk.org/arms-exports-and-access-to-justice-enforcing-international-law-through-domestic-courts/>, (Erişim: 06.09.2025); LANOVOY, Vladyslav: “Arms Transfers to Israel: Knowledge and Risk of Violations of International Law”, <https://www.justsecurity.org/94674/arms-transfers-israel/>, (Erişim: 06.09.2025).

⁶⁷ ICJ, “Gabčíkovo–Nagymaros Project (Hungary/Slovakia)”, Judgment of 25 September 1997, s.75-78.

⁶⁸ ICJ, “Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)”, Judgment of 19 December 2005, s.93.

⁶⁹ ICJ, “Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua) and Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica)”, Judgment of 16 December 2015, s.78.

⁷⁰ ERKİNER Hakkı Hakan: Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, 1. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010, s. 291-292.

⁷¹ PİRİM, Ceren Zeynep: “Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kurumsal Bir Değerlendirme”, *Public and Private International Law Bulletin*, 32(2), 2012, s.166.

Sonuç itibarıyla, STA'ya taraf devletler bakımından sorumluluk esasen antlaşma hükümlerinin ihlalden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, özellikle 6. maddede öngörülen mutlak yasakların çoğu durumda *jus cogens* normlarıyla kesişmesi, sorumluluğun yalnızca antlaşma düzeyinde kalmayıp uluslararası toplumun bütünü açısından da sonuç doğurabileceğini göstermektedir. Böylece taraf devletlerin silah ihracatı politikaları, yalnızca güvenlik ve ticari çıkarlarla değil, sivililerin korunması ve insan güvenliği paradigmasıyla uyumlu olmak zorundadır⁷². Bu çerçevede, STA'nın metinsel düzeyde sınırlı görünen bağlayıcılığının, devlet sorumluluğu hukuku aracılığıyla genişleyebileceğini ve ağır ihlaller bağlamında *erga omnes* bir boyut kazandığını göstermektedir.

B. STA'ya Taraf Olmayan Devletler Bakımından Sorumluluk

STA yalnızca taraf devletleri doğrudan bağlamaktadır. Taraf olmayan devletler açısından antlaşma temelli herhangi bir yükümlülük doğurmaz. Nitekim Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 34. maddesi uyarınca, bir antlaşma, üçüncü devletler için onların rızası olmaksızın hak ve yükümlülük doğurmaz. Bu nedenle, Nikaragua örneğinde olduğu gibi taraf olmayan bir devlet, STA 6. veya 7. maddelerine dayanarak doğrudan ihlal iddiasında bulunamaz.

Bununla birlikte devlet sorumluluğu yalnızca antlaşma hukukuyla sınırlı değildir. Teamül hukuku, *jus cogens* normları ve *erga omnes* yükümlülükler aracılığıyla da sorumluluk doğabilir. *Erga omnes* yükümlülüklerin doğası, korunması gerekenin belirli bir devletin menfaati değil uluslararası toplumun bütünü olduğunu ortaya koyar⁷³.

2001 tarihli Taslak Maddeler 16. madde uyarınca bir devlet, başka bir devletin uluslararası haksız fiiline bilerek yardım veya teşvik ettiğinde sorumludur. Silah ihracatı bağlamında, ağır ihlallerle bağlantı kurmaya elverişli bilgi mevcutken (ya da makul şekilde elde edilebilecekken) lisans verilmesi bu riski doğurur. UAD'nin *Nicaragua-ABD* kararında aranan “önemli ölçüde katkı”, yardım/teşviği sıradan işbirliğinden ayıran eşiği gösterir.

Sorumluluğun zihinsel unsuru bakımından “bilgi” (*knowledge*) ile “bilmesi gerekirdi” ayrımı önemlidir. Ağır basan görüş, yalnızca genel aşinalığın değil, özgül hukuka aykırılık hakkında bilgi veya buna yaklaşan farkındalık düzeyinin aranması gerektiğini savunur. Kapsamlı ve kamuya açık ihlal kayıtlarına rağmen lisansların devam etmesi, askıya alma mekanizmalarının işletilmemesi veya yeniden ihracın sistematik olarak izlenmemesi, bilginin varsayılabilir olduğu ve yardımın “esaslı katkı” eşiğini aşma ihtimalini güçlendiren örneklerdir⁷⁴.

Yardım veya teşvik fiilinin sıradan iş birliğini aşması ise somut araçsallık üzerinden anlaşılır. Belirli mühimmat veya platformların sivililerin yoğun bulunduğu alanlarda kullanılmasıyla uyumlu tedarik, bakım veya lojistiğin sürdürülmesi buna örnektir. Aynı şekilde operasyonel erişimi artıran finansman veya teknik desteğin sağlanması da “özel yönlendirme” (*specific direction*) niteliğinde olup sorumluluk doğurabilir⁷⁵. Böylece taraf olmayan bir devlet dahi sağladığı katkının niteliği ve yoğunluğu nedeniyle 2001 tarihli Taslak Maddeler 16. madde kapsamında sorumluluk riskiyle karşılaşabilir.

Ağır ihlaller söz konusu olduğunda *jus cogens* rejimi, 16. maddenin ötesinde daha katı yükümlülükler öngörür. 2001 tarihli Taslak Maddeler 40 ve 41. madde, emredici normların ağır ihlali hâlinde tüm devletlere ihlali tanımama, sürdürülmesine yardım etmeme ve sona erdirmek için işbirliği yapma yükümlülükleri yükler⁷⁶. Bu yükümlülüklerin *erga omnes* karakteri, *Barcelona Traction* ve *Bosna-Hersek v. Sırbistan* kararlarında teyit edilmiştir. *İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları hakkında Danışma Görüşü* de benzer şekilde Cenevre Sözleşmeleri'ne evrensel bağlayıcılık atfetmiştir. Güncel olarak *Nicaragua-Almanya* ve *Güney Afrika-İsrail* davalarında üçüncü devletlerin silah desteği, ağır ihlallerle bağlantılı sorumluluk rejiminin merkezinde yer almıştır. Üçüncü devletlerin yalnızca silah transferlerini değil, finansal ve diplomatik desteklerini de kesmeleri gerektiği, soykırımı önleme yükümlülüğünün parçası olarak değerlendirilmiştir⁷⁷.

Usulî olarak, taraf olmayan devletlerin bu yükümlülükleri UAD önünde ileri sürebilmesi, UAD Statüsü 36. madde gereği rızaya bağlıdır; *erga omnes* yükümlülükler tek başına başvuru imkânı vermez; bu yükümlülüklerin yargısal denetime konu edilebilmesi için açık bir yetki hükmünün bulunması gerekir. Nitekim *İşkenceye Karşı Sözleşme*'nin 30. maddesi veya UAD Statüsü'nde öngörülen özel anlaşmalar bu tür istisnai durumlara örnektir. Bu çerçevede, *erga omnes* yükümlülüklerin normatif bağlayıcılığı güçlü olmakla birlikte, Divan önünde ileri sürülebilmesi usulî sınırlamalara tabidir.

STA'ya taraf olmamak, yardım/teşvik sorumluluğu ve *erga omnes* yükümlülüklerin ağır ihlallerinde 40 ve 41. maddeler rejimi nedeniyle devletleri sorumluluktan azade kılmaz. Bu ağırlı etkinliği, bilgi eşiğinin dürüst uygulanmasına ve “esaslı katkı”yı önleyecek kurumsal mekanizmaların işletilmesine bağlıdır. Nitekim yardım eden devletlerin yalnızca hukuken değil, aynı zamanda siyasi ve itibari açıdan da sorumluluk üstlenmekten kaçınabilmeleri için riskleri tespit ve bertaraf edecek şeffaf mekanizmalar geliştirmeleri

⁷² STAVRIANAKIS, s.843.

⁷³ ZEMANEK, Karl: “New Trends in the Enforcement of Erga Omnes Obligations”, Max Planck Yearbook of United Nations Law Online, 4, 2000, s.6.

⁷⁴ AZAROVA, s.69.

⁷⁵ JORGENSEN, s.737.

⁷⁶ ERKİNER, s. 238.

⁷⁷ PIETROPAOLI, Irene: “The Obligations of Third States and Corporations to Prevent and Punish Genocide”, <https://www.somo.nl/wp-content/uploads/2024/06/Obligations-of-Third-States-and-Corporations-to-Prevent-and-Punish-Genocide-in-Gaza-3.pdf>, (Erişim: 07.09.2025), s.35.

gerektiği; bu çerçevede temel bilgilerin kamuya açıklanması ve en iyi uygulamaların teşvik edilmesinin, hem 2001 tarihli Taslak Maddeler 16. maddenin uygulanması hem de genel anlamda uluslararası hukukta “suça iştirak” yasağının işletilmesi bakımından elzemdir⁷⁸.

V. SONUÇ

Nikaragua v. Almanya davası, uluslararası hukukun silah ticareti, insancıl hukuk ihlalleri ve devlet sorumluluğu arasındaki kesişim noktalarını görünür kılan güncel bir örnek olmuştur. Nikaragua’nın STA’ya taraf olmaması sebebiyle davanın yalnızca Soykırım Sözleşmesi ve Cenevre Sözleşmeleri çerçevesinde yürütülmesi, antlaşmanın yargısal uygulanabilirliği bakımından sınırlılıklarını ortaya koymuştur. Taraflık ilişkisinin yokluğu, Almanya’nın ihracat kararlarının STA (özellikle 6. ve 7. maddeler) bağlamında doğrudan sorgulanmasını engellemiş; böylece antlaşmanın Divan önündeki “doğrudan uygulanabilirlik” kapasitesi görünür biçimde sınırlanmıştır.

STA, silah ticaretine ilişkin ilk küresel bağlayıcı çerçeveyi getirmiş ve devletlerin ihracat politikalarını insancıl hukuk ve insan hakları standartlarıyla ilişkilendirmiştir. Ancak yukarıda ayrıntılı olarak incelendiği üzere, normatif iddiasına rağmen uygulamada risk standardının muğlaklığı, yaptırım eksiklikleri ve büyük ihracatçıların taraf olmaması gibi nedenlerle caydırıcı kapasitesi sınırlı kalmaktadır.

Bu makalenin özgün katkısı, söz konusu sınırlılıkların devlet sorumluluğu hukuku aracılığıyla tamamlanabileceğini göstermeyi amaçlamasıdır. Taraf devletlerde antlaşma temelli ihlaller doğrudan sorumluluk doğururken, taraf olmayan devletler bakımından 2001 tarihli Taslak Maddeler 16. maddedeki yardım ve teşvik sorumluluğu ile *erga omnes* yükümlülükler devreye girmektedir. *Jus cogens* normlarının ihlali halinde ise tüm devletlere tanımama, yardım etmeme ve sona erdirmek için işbirliği yapma yükümlülüğü yüklenmektedir. Böylece STA’nın etkisi, devlet sorumluluğu rejimiyle birlikte düşünüldüğünde taraf olma sınırlarını aşarak daha geniş bir bağlayıcılık kazanır.

Son olarak, dava aynı zamanda STA’nın gelecekte UAD içtihatlarında dolaylı referans norm olarak yer edinme potansiyelini de ortaya koymaktadır. Divan’ın, taraflık ilişkisi bulunsun veya bulunmasın, silah transferine ilişkin uyumsuzluklarda STA’ya insan güvenliği odaklı bir “ölçütler kataloğu” olarak atıf yapmaya başlaması, antlaşmanın yalnızca taraf devletleri değil, daha geniş ölçekte uluslararası hukuku şekillendiren bir çerçeve haline gelmesini mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

- ALTAMIMI, Abdulmalik M.: “The UN Arms Trade Treaty: A Multilateral Trade and Security Treaty Not Regulated by International Trade Law?”, in Langlett, David/Basu-Bal, Aniruddha/Argüello, Gabriel/RAJPUT, Tanuj (ed.), *Contemporary Issues in Regulation of Risk: Transport, Trade and Environment in Perspective – Liber Amicorum Lars-Göran Malmberg*, Brill Nijhoff, Leiden/Boston 2022, s.28-62.
- AUST, Anthony: *Modern Treaty Law and Practice*, 3. Bası, Cambridge University Press, Cambridge 2013.
- AZAROVA, Valentina: “Zone of Non-Responsibility”, *Journal of International Law of Peace and Armed Conflict*, 4(2), 2021, s.62-86.
- BASTAKI, Jinan: “The ‘Capacity to Influence’, State Responsibility, and the Obligation to Prevent Genocide”, <https://opiniojuris.org/2024/03/30/the-capacity-to-influence-state-responsibility-and-the-obligation-to-prevent-genocide>, (Erişim: 04.09.2025).
- BOLTON, Matthew/JAMES, Katelyn E.: “Nascent Spirit of New York or Ghost of Arms Control Past?: The Normative Implications of the Arms Trade Treaty for Global Policymaking”, *Global Policy*, 5(4), 2014, s.439-452.
- BRANDES, Marlitt: “All’s Well That Ends Well’ or ‘Much Ado About Nothing’?: A Commentary on the Arms Trade Treaty”, *Goettingen Journal of International Law*, 5(2), 2013, s.399-429.
- BROMLEY, Mark/COOPER, Neil/HOLTOM, Paul: “The UN Arms Trade Treaty: Arms Export Controls, the Human Security Agenda and the Lessons of History”, *International Affairs*, 88(5), 2012, s.1029-1048.
- CRAWFORD, James: *The International Law Commission’s Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- DUGGAL, Anshul: “ICJ’s Provisional Measures Approach in Nicaragua v. Germany – Unusual or a Practice in Judicial Economy?”, *Insights (ASIL)*, 28(9), 2024, s.1-6.
- ERKİNER Hakkı Hakan: *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*, 1. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010.
- FUKUI, Yasuhito: “The Arms Trade Treaty”, *Journal of Conflict & Security Law*, 20(2), 2015, s.301-321.
- GAETA, Paola/VİNUALES, Jorge E./ZAPPALÀ, Salvatore: *Cassese’s International Law*, 3. Bası, Oxford University Press, Oxford 2020.
- GALBRAITH, Jean: “President Trump ‘Unsigns’ Arms Trade Treaty After Requesting Its Return from the Senate Source”, *American Journal of International Law*, 113(4), 2019, s.812-818.
- GARCIA, Denise: “Global Norms on Arms: The Significance of the Arms Trade Treaty for Global Security in World Politics”, *Global Policy*, 5(4), 2014, s.425-432.
- GÖZLÜGÖL, Said Vakkas: “Birleşmiş Milletler Uluslararası Silah Ticareti Antlaşması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), 2013, s.313-333.
- HARTMANN, Jacques/KÖHNE, Lea/WIDDIG, Vincent: “Arms Exports and Access to Justice: Enforcing International Law through Domestic Courts”, <https://www.ejiltalk.org/arms-exports-and-access-to-justice-enforcing-international-law-through-domestic-courts/>, (Erişim: 06.09.2025).
- HENDERSON, Stacey: “The Arms Trade Treaty: Responsibility to Protect in Action?”, *Brill Nijhoff, Leiden/Boston* 2017, s.147-172.
- ICJ, *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Judgment of 19 December 2005, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>

⁷⁸ MOYNIHAN, s.471.

- (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, Alleged Breaches of Certain International Obligations in Respect of the Occupied Palestinian Territory (Nicaragua v. Germany), 2024, <https://www.icj-cij.org/case/192> (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment of 26 February 2007, <https://www.icj-cij.org/case/192> (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua), Judgment of 16 December 2015, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/150/150-20151216-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica), Judgment of 16 December 2015, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/152/152-20151216-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia), Judgment of 25 September 1997, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/92/092-19970925-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf> (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Judgment of 27 June 1986, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, Nicaragua v. Germany, 2024, <https://www.icj-cij.org/case/192> (Erişim: 07.09.2025).
- ICJ, The Republic of Nicaragua Institutes Proceedings against the Federal Republic of Germany and Requests the Court to Indicate Provisional Measures, Press Release, 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240301-PRE-01-00-EN.pdf> (Erişim: 07.09.2025).
- INTERNATIONAL LAW COMMISSION: “Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries”, Yearbook of the International Law Commission, 2001, vol. II, Part Two, A/56/10, (Erişim: 13.11.2025).
- JORGENSEN, Nina H. B.: “State Responsibility for Aiding or Assisting International Crimes in the Context of the Arms Trade Treaty”, American Journal of International Law, 108(4), 2014, s.722-749.
- KOIVUROVA, Timo/SINGH, Kritika: “Due Diligence”, Max Planck Encyclopedias of International Law, Oxford University Press, Oxford 2022, s.1-22.
- LANOVOY, Vladyslav: “Arms Transfers to Israel: Knowledge and Risk of Violations of International Law”, <https://www.justsecurity.org/94674/arms-transfers-israel/> (Erişim: 06.09.2025).
- LUSTGARTEN, Laurence: “The Arms Trade: Achievements, Failings, Future”, International and Comparative Law Quarterly, 64(3), 2015, s.569-600.
- MEYER, Paul: “A Banner Year for Conventional Arms Control? The Arms Trade Treaty and the Small Arms Challenge”, Global Governance, 20, 2014, s.203-212.
- MORELLI, Antonio: Withdrawal from Multilateral Treaties, Brill Nijhoff, Leiden/Boston 2022.
- MOYNIHAN, Harriet: “Aiding and Assisting: The Mental Element Under Article 16 of the International Law Commission’s Articles on State Responsibility”, International and Comparative Law Quarterly, 67(2), 2018, s.455-471.
- PANKE, Diana/FRIEDRICH, Gordon M.: “Regime Complexity as an Asset? The Negotiations of the Arms Trade Treaty”, Journal of Global Security Studies, 8(1), 2023, s.1-17.
- PIETROPAOLI, Irene: “The Obligations of Third States and Corporations to Prevent and Punish Genocide”, <https://www.somo.nl/wp-content/uploads/2024/06/Obligations-of-Third-States-and-Corporations-to-Prevent-and-Punish-Genocide-in-Gaza-3.pdf>, (Erişim: 07.09.2025).
- PİRİM, Ceren Zeynep: “Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kurumsal Bir Değerlendirme”, Public and Private International Law Bulletin, 32(2), 2012, s.147-182.
- SIKKINK, Kathryn/RISSE, Thomas/ROPP, Steve C.: The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance, Cambridge University Press, Cambridge 2013.
- STA Resmî Web Sitesi, <https://thearmstradetreaty.org/treaty-status.html?templateId=209883>, (Erişim: 14.07.2025).
- STAVRIANAKIS, Anna: “Legitimising Liberal Militarism: Politics, Law and War in the Arms Trade Treaty”, Third World Quarterly, 37(5), 2016, s.840-865.
- STEDJAN, Scott: “Introductory Note to the Arms Trade Treaty”, International Legal Materials, 52(4), 2013, s.985-997.
- SUTTON, Jessica: “Gender-Based Violence and the Arms Trade Treaty: Article 7(4) Under Fire”, New Zealand Journal of Public and International Law, 18(1), 2020, s.49-104.
- UN TREATY COLLECTION: “Arms Trade Treaty”, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XXVI-8&chapter=26, (Erişim: 10.07.2025).
- WEIL, Prosper: “Towards Relative Normativity in International Law?”, American Journal of International Law, 77(3), 1983, s.415-442.
- WENTKER, Alexander/STENDEL, Robert: “Conspicuously Absent: The Indispensable Third Party Principle at the ICJ in Nicaragua v. Germany”, <https://verfassungsblog.de/conspicuously-absent/>, (Erişim: 07.09.2025).
- WENTKER, Alexander/STENDEL, Robert: “Taking the Road Less Travelled: The ICJ’s Pragmatic Approach to Provisional Measures in Nicaragua v. Germany”, <https://www.ejiltalk.org/taking-the-road-less-travelled-the-icjs-pragmatic-approach-to-provisional-measures-in-nicaragua-v-germany/>, (Erişim: 03.09.2025).
- YASMIN JALIL, Ghazala: “Arms Trade Treaty: A Critical Analysis”, Strategic Studies, 36(3), 2016, s.78-94.
- ZANGENEH, Parisa: “The ICJ’s Insufficient Engagement with Germany’s Interpretation of the External Dimension of Common Article 1 in the Nicaragua v. Germany Proceedings”, <https://opiniojuris.org/2024/09/25/the-icjs-insufficient-engagement-with-germanys-interpretation-of-the-external-dimension-of-common-article-1-in-t> (Erişim: 07.09.2025).
- ZEMANEK, Karl: “New Trends in the Enforcement of Erga Omnes Obligations”, Max Planck Yearbook of United Nations Law, 4, 2000, s.1-52.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar Hilal CECANPINAR, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | Hilal CECANPINAR, who is the author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde İnÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İnÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İnÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that he/she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of İnULR in all processes of the paper and that he/she does not make any falsification of the data collected. In addition, he/she declares that Inonu University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than Inonu University Law Review.